

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI ROLI

Rustamov Shaxriyor Sherzodbek o'g'li,
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti
Iqtisodiyot fakulteti 1-kurs talabasi.
+998943377732, shakhiyor.16@gmail.com
Ilmiy rahbar: Umarov Qaxramon,

Annotatsiya: Mazkur maqolada kichik biznes va tadbirkorlikning zamonaviy iqtisodiyotdagi o'rnini va ahamiyati keng yoritilgan. Kichik biznes subyektlari iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri bo'lib, ular yangi ish o'rinlari yaratish, aholi bandligini ta'minlash hamda bozor iqtisodiyotini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Shu bilan birga, kichik tadbirkorlik iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, innovatsion g'oyalarni amaliyotga tatbiq etish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Maqolada kichik biznes faoliyatining iqtisodiy tizimga ta'siri, uning rivojlanish omillari hamda tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlashning muhim jihatlari tahlil qilingan. Shuningdek, kichik biznesni rivojlantirish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlash, raqobat muhitini kuchaytirish va aholining turmush darajasini oshirish masalalari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot davomida kichik biznesning iqtisodiy rivojlanishga ta'sir qiluvchi asosiy omillari tahlil qilinib, ushbu sohani yanada rivojlantirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, tadbirkorlik, iqtisodiy rivojlanish, bandlik, innovatsiya, bozor iqtisodiyoti, iqtisodiy barqarorlik, ishlab chiqarish.

Abstract: This article provides a detailed overview of the role and significance of small business and entrepreneurship in the modern economy. Small business entities are key drivers of economic development, creating new jobs, ensuring employment, and promoting the development of a market economy. At the same time, small entrepreneurship helps strengthen economic stability, implement innovative ideas in practice, and improve production efficiency. The article analyzes the impact of small business activities on the economic system, factors influencing their development, and key aspects of supporting entrepreneurial activity. Additionally, it examines issues related to ensuring economic growth, enhancing the competitive environment, and improving the population's standard of living through the development of small business. The study identifies the main factors affecting the economic development of small businesses and provides practical recommendations for further growth in this sector.

Keywords: small business, entrepreneurship, economic development, employment, innovation, market economy, economic stability, production.

Аннотация: В данной статье подробно рассмотрена роль и значение малого бизнеса и предпринимательства в современной экономике. Субъекты малого бизнеса являются важными факторами экономического развития, создавая новые рабочие места, обеспечивая занятость населения и способствуя развитию рыночной экономики. В то же время малое предпринимательство способствует укреплению экономической стабильности, внедрению инновационных идей в практику и повышению производственной эффективности. В статье проанализировано влияние деятельности малого бизнеса на экономическую систему, факторы его развития, а также ключевые аспекты поддержки предпринимательской деятельности. Кроме того, рассмотрены вопросы обеспечения экономического роста, укрепления конкурентной среды и повышения уровня жизни населения через развитие

малого бизнеса. В ходе исследования проанализированы основные факторы, влияющие на экономическое развитие малого бизнеса, и предложены практические рекомендации по дальнейшему развитию этой сферы.

Ключевые слова: малый бизнес, предпринимательство, экономическое развитие, занятость, инновации, рыночная экономика, экономическая стабильность, производство.

KIRISH

Kichik biznes va tadbirkorlik zamonaviy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Ular nafaqat iqtisodiy faollikni oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va aholi daromadlarini ko‘paytirishda, balki innovatsion g‘oyalarni amaliyotga tatbiq etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, kichik biznes hududiy rivojlanish, raqobat muhitini shakllantirish va eksport salohiyatini kengaytirishda ham sezilarli hissa qo‘shadi. Biroq, kichik tadbirkorlikning rivojlanishida moliyaviy resurslarning yetishmasligi, yuqori kredit foizlari, malakali kadrlar tanqisligi va bozor raqobati kabi muammolar mavjud. Shu sababli, kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash, tadbirkorlik faoliyatini rag‘batlantirish va tegishli infratuzilmani rivojlantirish iqtisodiy o‘shish va ijtimoiy farovonlikni ta‘minlashda katta ahamiyatga ega. Mazkur maqolada kichik biznes va tadbirkorlikning iqtisodiy rivojlanishdagi roli, ularning jamiyat va davlat hayotidagi ahamiyati, shuningdek, rivojlanish istiqbollari va duch kelayotgan asosiy muammolari tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Barcha lug'atlarda tadbirkorlik va biznes so'zlari sinonimdir, shuning uchun o'quv, ilmiy adabiyot va amaliy faoliyatda bu ikki tushuncha doimo aralashib, bir-

birini almashtirib turadi. Tadbirkorlik ham, biznes ham bozor iqtisodiyotining eng muhim atributlari bo'lib, uning barcha institutlariga singib ketgan bo'lsa-da, ularning tushunchalarini ajratib ko'rsatish kerak:

Kichik biznes iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, nisbatan kichik hajmdagi kapital va ishchi kuchi bilan faoliyat yurituvchi korxonalarni o'z ichiga oladi. Ushbu korxonalar ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va savdo sohalarida faoliyat olib boradi. Kichik biznes iqtisodiy tizimning moslashuvchan bo'g'ini sifatida tanilgan. Ular bozor talabiga tez moslashish qobiliyatiga ega bo'ladi. Natijada kichik biznes iqtisodiy o'sish va innovatsiyalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ular iqtisodiyotning turli sohalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Tadbirkorlik iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biridir. Tadbirkorlar yangi biznes g'oyalarni yaratish va ularni amaliyotga tatbiq etish orqali iqtisodiy faollikni oshiradi. Ular yangi mahsulotlar ishlab chiqarish hamda xizmat turlarini yaratish orqali bozorni kengaytiradi. Shu bilan birga, tadbirkorlik iqtisodiyotda innovatsiyalarni rivojlantirishga ham katta hissa qo'shadi. Tadbirkorlik faoliyati mamlakat iqtisodiy salohiyatining oshishiga yordam beradi. Natijada iqtisodiy barqarorlik mustahkamlanadi. [1, 61 b.]

Kichik biznes aholining bandligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ular ko'plab ish o'rinlarini yaratish orqali ishsizlik darajasini kamaytiradi. Ayniqsa, yoshlar va yangi mutaxassislar uchun kichik biznes muhim imkoniyatlar yaratadi. Mamlakatimizda inqirozga qarshi choralar dasturida iqtisodiy o'sishni ta'minlash, yangi ish o'rinlarini tashkil qilish, bandlik muammosini hal etish, aholining daromadlari va farovonligini oshirishda tobora muhim o'rin tutayotgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish, rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratildi. Amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida kichik biznes

subyektlari yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 2010-yilda 52,5 foizga erishildi. Holbuki, 2000-yilda bu ko'rsatkich 31 foizni tashkil etgan edi. Bunday natija birinchi navbatda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik davlat tomonidan doimiy qo'llab-quvvatlanayotgani samarasidir. Bu esa mehnat bozorining barqaror rivojlanishiga yordam beradi. Kichik biznes orqali aholining daromad manbalari ko'payadi. Natijada jamiyatning iqtisodiy farovonligi oshadi. [5, 31 b.] Bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik biznes muhim rol o'ynaydi. Ular bozor mexanizmlarining samarali ishlashini ta'minlaydi. Kichik korxonalar bozor talabiga mos ravishda mahsulot ishlab chiqaradi. Shu sababli ular iqtisodiy tizimning barqarorligini oshiradi. Bozor iqtisodiyotida raqobatni shakllantirishda ham kichik biznesning roli katta. Bu esa mahsulot sifati va xizmat darajasining oshishiga olib keladi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishni rag'batlantirish bo'yicha chora-tadbirlar natijasida yalpi ichki mahsulotni shakllantirishda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasining ulushi 2000 yildan buyon 31 foizdan 60 foizga yetkazilgan holda sanoat mahsulotlari hajmining uchdan birini, qishloq xo'jaligi mahsulotining 98 foizini, investitsiyalarning yarmini ta'minlamoqda. Ko'pgina viloyatlarda eksportning 70-90 foizi aynan kichik biznesga to'g'ri keladi. O'tgan yilda 93 mingtadan ko'p tadbirkorlik sub'ektlari tashkil etildi. 2020 yilda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida 600 mingdan ortiq yangi ish o'rni tashkil etildi. Bu yaratilgan jami ish o'rinlarining yarmi demakdir. Bugungi kunda iqtisodiyotning ushbu sohasida ish bilan band bo'lgan aholining 76,5 foizdan ziyodi mehnat qilmoqda. 2000 yilda bu ko'rsatkich 49,7 foizga teng edi. Iqtisodiyot sohasida izchil amalga oshirilayotgan ana shunday chora tadbirlarimiz o'zining yuksak samarasini bermoqda. [2, 20-21 b.]

Kichik biznes mamlakat eksport salohiyatini oshirishga ham hissa qo'shadi. Kichik korxonalar turli mahsulotlar ishlab chiqarib, tashqi bozorlarga taklif etadi. Bu esa mamlakatning valyuta tushumini oshiradi. Eksport faoliyati milliy iqtisodiyotning rivojlanishiga yordam beradi. Shu bilan birga, kichik biznes xalqaro

bozorlarga chiqish imkoniyatini kengaytiradi. Natijada iqtisodiy aloqalar mustahkamlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadilar. O'zbekistonda iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirishning ustuvor yo'nalishlari qatoriga xususiy tarmoq va kichik tadbirkorlikni rivojlantirish kiradi. Shu nuqtai nazardan ham ularni rivojlantirishni jadallashtirish va YAIMdagi ulushini ko'paytirish, bozor iqtisodiyotiga mos tovar va xizmatlar bozorini shakllantirish hamda mahsulot eksportini oshirishda asosiy vazifalar quyidagilar hisoblanadi: davlat tashkilotlarini xususiy tadbirkorlik faoliyatiga aralashuvini cheklash, xususiy tadbirkorlarni resurslar va sotish bozorlarida ishtirokini kengaytirish, moliyaviy qo'llab-quvvatlash va qo'shimcha soliq imtiyozlarini joriy etish. [4, 16 b.] Kichik biznes hududiy iqtisodiy rivojlanishda muhim rol o'ynaydi. Ular qishloq va kichik shaharlarda iqtisodiy faollikni oshiradi. Natijada hududlar o'rtasidagi iqtisodiy farq kamayadi. Kichik biznes infratuzilmaning rivojlanishiga ham yordam beradi. Bu esa mahalliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Hududiy rivojlanish esa mamlakat iqtisodiyotining umumiy o'sishiga xizmat qiladi. Davlat kichik biznesni rivojlantirish uchun turli dasturlarni amalga oshiradi. Soliq imtiyozlari va kreditlar tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantiradi. Shu bilan birga, tadbirkorlar uchun qulay huquqiy muhit yaratiladi. Davlat tomonidan ko'rsatilayotgan yordam kichik biznesning rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu esa iqtisodiy o'sishning barqaror bo'lishiga yordam beradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2017 yil 7 fevraldagi Farmoniga muvofiq qabul qilingan 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlarning samaradorligini oshirishda, ularning sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarishda muhim dasturilamal bo'lmoqda. Joriy yilning 31 oktabrida e'lon qilingan «Biznesni yuritish 2018: ish o'rinlari yaratish uchun islohotlar» ma'ruzasiga ko'ra, O'zbekiston dunyoning 190 davlati ichida 74-o'rinni egallab, o'tgan yildagi mavqeini bir yo'la 13 pog'onaga yaxshiladi. Mamlakatimiz biznes yuritish uchun

eng qulay sharoitlar yaratish bo'yicha islohotchi davlatlarning birinchi o'ntaligiga kirishga muvaffaq bo'ldi. Jahon bankining «Biznesni yuritish 2018» hisobotidagi 10 ta indikatorning 6 tasi bo'yicha sezilarli o'sishning qayd etilganligi ham ishbilarmonlik muhitini yaxshilash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar ko'lami va natijadorligidan darak bermoqda. [3, 16 b.]

Kichik biznes innovatsion faoliyatni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular yangi texnologiyalar va ishlab chiqarish usullarini joriy etishda faol bo'ladi. Innovatsiyalar esa iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Kichik korxonalar yangi g'oyalarni tez amalga oshirish imkoniyatiga ega. Bu esa iqtisodiyotda texnologik taraqqiyotga yordam beradi. Natijada ishlab chiqarish jarayonlari yanada samarali bo'ladi. Zamonaviy texnologiyalar kichik biznes faoliyatini yanada samarali qiladi. Axborot texnologiyalari orqali biznes jarayonlari avtomatlashtiriladi. Bu esa vaqt va resurslarni tejash imkonini beradi. Internet orqali savdo qilish imkoniyati ham kengaymoqda. Natijada kichik biznes yangi bozorlarga chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi. Texnologiyalar tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishiga xizmat qiladi. G.L. Bagiev va boshqalar "Zamonaviy marketing tadqiqotlari, tadbirkorlik tizimidagi axborot topish, to'plash, qayta ishlash va joriy hamda strategik qarorlar qabul qilish jarayoni" deb ta'rif berganlar. Marketing axborotlarini tizimli tahlil qilish talab va taklifning taxminiy hisobini ishlab chiqishga imkon beradi. Busiz esa sotishning maqbul darajasini belgilash mumkin emas. Bunday daraja odatda minimum va maksimum oralig'ida hisoblab chiqiladi. Marketing maqsadiga erishishda reklama ham muhim ahamiyatga ega. Reklamaning vazifasi – mavjud bozor segmentini mustahkamlash, yangi xaridorlarni jalb qilish va yangi bozorlarni shakllantirishdir. Marketing tizimida reklamaning asosiy xususiyati – uzluksiz ta'sir ko'rsatishi va doimiy ravishda yangilanib turishidir. Shu bilan birga, xaridor psixologiyasi tovar va firma markasiga bog'lanib qolish xususiyatiga, ya'ni imidjga ham egadir. [6, 92-93 b.] Kichik biznes rivojlanish jarayonida ayrim muammolarga duch keladi. Moliyaviy resurslarning yetishmasligi

shulardan biridir. Baʼzan kredit olish jarayonlari ham murakkab boʻlishi mumkin. Bozor raqobati ham kichik korxonalar uchun qiyinchilik tugʻdiradi. Shuningdek, malakali kadrlar yetishmasligi ham muammo hisoblanadi. Ushbu muammolarni hal qilish kichik biznes rivojlanishi uchun muhimdir. Kelajakda kichik biznes iqtisodiy rivojlanishda yanada muhim rol oʻynashi kutilmoqda. Texnologiyalar rivojlanishi bilan yangi biznes imkoniyatlari paydo boʻladi. Davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlash siyosati ham ushbu sohaning oʻsishiga yordam beradi. Kichik biznes innovatsiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, xalqaro hamkorlik imkoniyatlari ham kengayadi. Natijada iqtisodiy rivojlanish yanada tezlashadi.

Kichik biznes va tadbirkorlik mamlakat iqtisodiy rivojida muhim oʻrin tutsada, ularning oldida bir qator muammolar mavjud. Masalan: Kichik biznes subyektlari uchun soliq yukining nisbatan yuqoriligi ularning xarajatlarini oshirib, biznesni rivojlantirish imkoniyatlarini cheklab qoʻymoqda, bank kreditlarining foiz stavkalari yuqoriligi va kredit olish jarayonining murakkabligi tadbirkorlarning yangi loyihalarni boshlash va biznesni kengaytirish imkoniyatlarini kamaytirmoqda, innovatsion gʻoyalar va startap loyihalari uchun moliyaviy va tashkiliy qoʻllab-quvvatlash yetishmasligi yangi texnologiyalar va mahsulotlarning paydo boʻlishini sekinlashtirmoqda, koʻplab kichik biznes subyektlari elektron savdo imkoniyatlaridan toʻliq foydalana olmayapti, bu esa ularning bozor imkoniyatlarini cheklab qoʻymoqda, taʼlim tizimida tadbirkorlik va biznes koʻnikmalarini yetarli darajada oʻrgatmaslik yoshlarning kelajakdagi biznes faoliyatiga tayyor boʻlishini qiyinlashtirmoqda, import mahsulotlarining koʻpligi va kuchli raqobat mahalliy ishlab chiqaruvchilarni bozorga chiqishda qiyinchiliklarga duchor qilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, kichik biznes va tadbirkorlik iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ular iqtisodiy faollikni oshirish, yangi ish

o‘rinlarini yaratish hamda aholi daromadlarini ko‘paytirishda katta rol o‘ynaydi. Kichik biznes bozor iqtisodiyoti sharoitida raqobat muhitini shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, innovatsiyalarni joriy etish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda ham muhim ahamiyatga ega. Tadbirkorlik faoliyati mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Davlat tomonidan yaratilayotgan qulay sharoitlar kichik biznesning rivojlanishini rag‘batlantiradi. Kelajakda kichik biznesning iqtisodiyotdagi o‘rni yanada mustahkamlanishi kutilmoqda. Takliflarga keladigan bo‘lsak muammolarni metodlari bilan o‘rganish tavsiya etiladi ya‘ni:

- **Kichik biznes uchun soliq imtiyozlarini kengaytirish** - Soliq yengilliklari tadbirkorlarning xarajatlarini kamaytirib, biznesni rivojlantirishga yordam beradi.

- **Tadbirkorlar uchun arzon kreditlar ajratish tizimini rivojlantirish** - Past foizli kreditlar tadbirkorlarga yangi loyihalarni boshlash va biznesni kengaytirish imkonini beradi.

- **Innovatsion biznes loyihalarni qo‘llab-quvvatlash** - Innovatsion loyihalarni rag‘batlantirish yangi texnologiyalar va mahsulotlarning paydo bo‘lishiga olib keladi.

- **Elektron savdo tizimlarini rivojlantirish** - Onlayn savdo kichik biznesga yangi bozorlarga chiqish imkonini beradi.

- **Tadbirkorlik ta‘limini rivojlantirish** - Ta‘lim tizimida tadbirkorlikni o‘rgatish kelajakdagi biznes rivojiga xizmat qiladi.

- **Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo‘llab-quvvatlash** - Mahalliy mahsulotlarni rag‘batlantirish ichki bozor rivojlanishiga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Taniyev A., Zenchenko S., Kushatov R., Xaitov O. Biznes asoslari. O‘quv qo‘llanma. - Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022 y.- 200 bet.

2. Ismanov I.N., Davlyatova G.M., Buzrukxonov S.M. Biznesni rejalashtirish. Darslik. 2020, 412 b.
3. Biznesni tadqiq etish usullari: O‘quv Qo‘llanma /D.V.Rasulova, I.Xotamov, X.S.Asatullayev; - T.: “Iqtisod-Moliya”, 2019. - 180 b
4. Maxmudov E.X., Isakov M.YU. Biznes - rejalashtirish. O‘quv qo‘llanma – T.: TDIU, 2012. - b.
5. Kichik biznes va tadbirkorlik: (oliy o'quv yurtlarining barcha ta'lim yo'nalishlari talabalari uchun o'quv qo'llanma) / M.R. Boltaboyev (va boshq.); O'zR Oliy va o'rta-maxsus ta'lim vazirligi. - T.: Noshir, 2011. - 280 b.
6. М.С.Қосимова, Ш.Ж. Эргашходжаева, А.Н. Самадов, И.Б.Шарипов. Кичик бизнес ва тadbirkorlik. Ўқув қўлланма. – Т.: 2010, – 256бет.